

Evelina Dobrovolska. Tautinių bendrijų diena: kuo galime pasidžiaugti, o kur dar turime pasitempti

[lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1180642/evelina-dobrovolska-tautiniu-bendriju-diena-kuo-galime-pasidziaugti-o-kur-dar-turime-pasitempti](https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1180642/evelina-dobrovolska-tautiniu-bendriju-diena-kuo-galime-pasidziaugti-o-kur-dar-turime-pasitempti)

2020 m. gegužės 21 d.

Pozicija

2020.05.21 11:12

Evelina Dobrovolska, Vilniaus m. savivaldybės tarybos narė 2020.05.21 11:12

Evelina Dobrovolska / Asmeninio archyvo nuotr.

Jau šeštus metus gegužės 21–ąją dieną Lietuva mini Lietuvos tautinių bendrijų dieną. 2013 m. Lietuvos Seimas priėmė Atmintinų dienų įstatymo pakeitimus, įtraukdamas šią datą į atmintinų dienų sąrašą. Įprastai šią dieną Lietuvoje gyvenančios tautinės mažumos organizuoja kultūrinius renginius ir diskusijas, o Rotušėje yra įteikiami apdovanojimai tautinių bendrijų, nevyriausybinių organizacijų ir tautinių mažumų atstovams už indėlį tautinių mažumų srityje.

Atsižvelgiant į pandemijos ir karantino kasdienybę, ši diena šiemet yra kitokia. Tautinių mažumų departamentas ir Tautinių bendrijų taryba organizuoja nuotolinę iniciatyvą „Pasveikink tautinių mažumų atstovą“, kuria kviečia sveikinti savo draugus, pažįstamus,

giminaičius ir visus Lietuvos tautinių mažumų atstovus socialiniuose tinkluose, keliant tekstinius, video arba foto sveikinimus, pažymėtus grotazyme #gegužės21.

Šios dienos minėjimo proga siūlau kartu apžvelgti svarbiausius tautinių mažumų Lietuvoje situacijos pokyčius per pastarąjį dešimtmetį ir kartu pasidžiaugti mūsų daugiakultūre ir atvira tauta.

2000 m. Lietuva be jokių išlygų ratifikavo Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją, kuria deklaravo ryžtą įgyvendinti šios Pagrindų Konvencijos principus nacionaliniais teisės aktais ir atitinkama vyriausybės politika. Esminis ir dažnai visuomenėje pamirštas Konvencijos pirmasis straipsnis įtvirtina, kad tautinių mažumų ir joms priklausančių asmenų teisių ir laisvių apsauga yra neatsiejama tarptautinės žmogaus teisių apsaugos dalis ir priklauso tarptautinio bendradarbiavimo sričiai.

Atitinkamai, iki šiol atskirose visuomenės grupėse keliamas klausimas, ar tautinės mažumos yra integrali ir neatsiejama žmogaus teisių dalis, ar tai yra specifinės teisės ir neturėtų būti vertinamos šiame kontekste, jau du dešimtmečius kaip yra išspręstas tarptautine sutartimi. Tačiau pažymėtina, kad kaip ir kiekviena socialiai pažeidžiama grupė, kuriai taikomas papildomas teisinis reglamentavimas, pvz. neįgaliųjų teisių užtikrinimas, taip ir tautinių mažumų teisių apsauga turi savo ypatumų, o taikomos normos neretai laikytinos pozityviaja diskriminacija.

Nepaisant to, kad turime ratifikuotą ir tiesiogiai taikomą Pagrindų Konvenciją, deja, nuo 2010 m. nebegalioja tautinių mažumų įstatymas. Šis įstatymas, priimtas dar 1989 m., buvo pakankamai deklaratyvaus pobūdžio ir nenumatė išsamaus tautinių mažumų, gyvenančių Lietuvoje, teisių įgyvendinimo mechanizmo, tačiau numatė esminius principus, pvz. įstaigų, nuolat palaikančių ryšius su gyventojais, vadovai privalo sudaryti sąlygas, kad žmonės būtų aptarnaujami lietuvių kalba, o prireikus – ir tos vietovės gyventojų daugumos kalba.

Šiuo metu Lietuvai neturint vieno teisės akto, kuris apibrėžtų tautinių mažumų lingvistinių ir kitų teisių užtikrinimo tvarkos, kai kurios viešojo gyvenimo sritys lieka nesureguliuotos, atitinkamai taikomi draudimai, kurie neretai neatitinka ratifikuotos Pagrindų Konvencijos nuostatų ir tikslų.

Dažnai keliamas klausimas, ar Lietuvai yra būtinas atskiras ir specialus teisės aktas, kuris reglamentuotų tautinių mažumų apsaugą, ir šia tema ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu turime dvi stovyklas. Viena iš jų teigia, kad tik atskiras įstatymas gali išsamiai įtvirtinti visas tautinių mažumų teises ir jų apsaugą, kita savo ruožtu pastebi, kad jau galiojantys teisės aktai gali būti papildyti atitinkamomis nuostatomis, tokiu būdu išvengiant papildomo įstatymo priėmimo.

Privalu pažymėti, kad abi nuomonės yra teisingos ir kiekviena valstybė, atsižvelgdama į savo istorinį kontekstą ir aktualų poreikį, gali pasirinkti vieną iš šių būdų. Vis dėlto teisinis vakuumas, kuris egzistuoja šiuo metu, yra netinkamas situacijos sprendimas, o tiksliau ne sprendimas.

Vienas svarbiausių aspektų, kodėl atskiro įstatymo priėmimas laikytinas priimtinesniu keliu yra tai, kad priimdama tokį teisės aktą Lietuva galėtų pagaliau apsispręsti dėl tautinių mažumų sąvokos. Šiai dienai tokios sąvokos mes neturime, o universali sąvoka mažumų neegzistuoja ir tarptautiniuose dokumentuose. Atskiros valstybės įstatymu įtvirtina sąrašą, ką pripažįstą tautinėmis mažumomis ir kokias atitinkamai teises suteikia šioms grupėms, kitos savo ruožtu nustato kriterijus, kuriais vadovaujantis tautinių mažumų sąvoka lieka gyvu organizmu ir adaptuojasi priklausomai nuo situacijos.

Kodėl neužtenka Pagrindų Konvencijos nuostatų? Konvencijos straipsniai įtvirtina bendras gaires ir kryptis, tačiau konkretų taikomą modelį, kuris tiktų valstybei, privalo pasirinkti kiekviena šalis. Pavyzdžiui, Konvencija numato, kad šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinei mažumai priklausantys asmenys, atsižvelgusios į konkrečias sąlygas, visuomenei skirtus tradicinius vietovių, gatvių pavadinimus ir kitus topografinius įrašus, stengiasi daryti taip pat ir mažumos kalba, jeigu yra pakankamas tokio žymėjimo poreikis. Įvertinti kokiose teritorijose Lietuvoje turėtų būti taikoma ši nuostata gali tik įstatymo leidėjas, įvertinęs faktinę situaciją.

Neretai diskusija dėl lingvistinių tautinių mažumų teisių įgyvendinimo nukrypsta į debatus dėl procentų, kiek mažumos atstovų turėtų gyventi tam tikroje teritorijoje, kad būtų taikomas atitinkamas reguliavimas. Pažymėtina, kad kitų valstybių patirties perėmimas yra visiškai betikslis. Procentinės išraiškos nustatymas turi būti paremtas išimtinai demografiniais rodikliais, įvertinus, kurioms tautinių mažumų grupėms ir kuriame regionuose tokių teisių poreikis egzistuoja ir koks procentas užtikrintų faktinį teisių įgyvendinimą.

Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurių lingvistinių teisių įgyvendinimui įstatymų pakeitimų nereikia. Lietuvos Vyriausybės nutarimas dėl prašymų ir skundų nagrinėjimo ir asmenų aptarnavimo viešojo administravimo subjektuose taisyklių numato, kad atsižvelgdamas į institucijos atliekamas funkcijas ir šios institucijos valstybės tarnautojų kompetenciją, institucijos vadovas turi teisę nustatyti ir kitas kalbas, kuriomis parašyti prašymai gali būti priimami.

Gerąją praktiką laikytinas Vilniaus miesto savivaldybės sprendimas įtvirtinti aptarnavimą raštu ir kitomis kalbomis. Jau kurį laiką Vilniaus miesto savivaldybėje aptarnavimas žodžiu buvo vykdomas keturiomis kalbomis, šiomis kalbomis taip pat yra skelbiamos naujienos Vilniaus tinklapyje, o nuo šiol tai taikoma ir raštu teikiamiems prašymams. Raštų priėmimas ir nagrinėjimas ir kitomis kalbomis tampa atviro ir laisvo Vilniaus įrodymu, o Vyriausybės nutarimas atitinka tarptautinius įsipareigojimus.

Nepaisant to, kad Seime turime net kelis užregistruotus įvairių partijų tautinių mažumų įstatymo projektus, jau kurį laiką jie nėra svarstomi. Pažymėtina ir tai, kad užregistruoti teisės aktų projektai yra panašūs tarpusavyje ir remiasi Pagrindų Konvencijos principais, išsamiau neanalizuojant Lietuvos situacijos ir poreikių. Šioje vietoje galime pasidžiaugti, kad jau kurį laiką Tautinių mažumų departamentas, sudaręs darbo grupę, dirba prie naujo įstatymo projekto, kuris rengiamas konsultuojantis tiek su mažumų atstovais, tiek su suinteresuotų institucijų deleguotais asmenimis.

Pačių grupių įtraukimas į įstatymo rengimo etapą yra ypač svarbus ir, manytina, esminis elementas, užtikrinantis, kad ruošiamas teisės aktas nebus deklaratyvaus pobūdžio. Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos Patariamasis Komitetas kas penkerius metus tikrina, kaip sekasi Lietuvai įgyvendinti įsipareigojimus pagal Konvenciją. Viena iš rekomendacijų, kuri kartojasi nuolat, yra būtent įstatymo nebuvimas. Šiemet, minėdami Tautinių bendrijų dieną, minime ir dešimtmetį, kai neturime šio įstatymo. Tačiau ši aplinkybė, kad valdžios institucijos šia tema kalba, o į įstatymo rengimą įtraukia ir visuomenę, nuteikia pozityviai.

Kitas ne mažiau svarbus aspektas, kuriame pastebimos džiugios tendencijos, yra tautinių mažumų finansavimas. Ši tema yra ypatingai jautri, ypač vertinant aplinkybę, kad būtent tautinių mažumų finansavimas iš kitų valstybių neretai yra matomas kaip galima grėsmė, kaip tai pastebi Valstybės saugumo departamentas savo ataskaitose.

Tautinių mažumų finansavimas per atskiras Rusijos organizacijas ar asmenis gali būti naudojamas kaip propagandos ar įtakos įrankis. Atitinkamai, valstybė suprasdama šias grėsmės turėtų ne tik išlaikyti, tačiau ir užtikrinti skiriamo finansavimo proporcingumą.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas savo rezoliucijoje Lietuvai pažymi, kad yra būtina stabilizuoti paramą mažumų žiniasklaidai per Lietuvos spaudos, radijo ir televizijos paramos fondą, fonde numatant, inter alia, atskirą finansavimo eilutę, paskirtą tautinių mažumų žiniasklaidai, taip pat peržiūrėti paramos mažumų kultūroms schemą, kad mažumų organizacijos galėtų kreiptis dėl daugiamečių projektų.

Šiemet Europos žmogaus teisių fondo, nevyriausybinės organizacijos, veikiančios tautinių mažumų srityje, gautas raštas iš Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo išreiškė pritarimą, jog tautinių mažumų žiniasklaidoje vykdomi projektai būtų remiami pagal atskirą finansavimo eilutę. Atskiros savivaldybės, skelbdamos kultūrinius ar visuomeninius projektus, jau numato atskirą grafą mažumų projektų finansavimui.

Ne mažiau svarbus reiškinys kalbant apie tautinių mažumų apsaugą yra neapykantos kalba. Lietuvos baudžiamasis kodeksas numato baudžiamąją atsakomybę už neapykantos kurstymą. Stebint internetinę erdvę ir komentarus matyti tendencija, kad komentarų, kurie reiškia aiškią neapykantą tautybės pagrindu, mažėja. Stereotipų mažinimas visuomenėje ir švietimas lieka vienas pagrindinių uždavinių, siekiant atviros ir daugiakultūrės tautos klestėjimo.

Šis tekstas – asmeninė autoriaus nuomonė. LRT.lt portalo rubrikoje „Pozicija“ publikuojamos politinės ar kitos tematikos nuomonės, už kurias LRT.lt portalo redakcija neatsako.